

Nakon popularizacije i deislamizacije: Potraga za autentičnim Rumijem u XXI stoljeću

---

Munir Drkić

Sažetak

Ovaj članak daje kritički pregled literature o ishodištima i dometima savremenih popularnih prijevoda te analizira značajne institucionalne i pojedinačne napore u borbi za „autentičnog Rumija“ u savremenim muslimanskim kontekstima na Zapadu, u Turskoj i Iranu. Premda stoljećima dobro poznata među obrazovanom elitom u muslimanskom svijetu i među orijentalistima, poezija Dželaluddina Rumija postala je globalno popularna krajem XX stoljeća, najviše zahvaljujući slobodnim prijevodi- ma Colemana Barksa. Ova popularizacija Rumijeve poezije, praćena istovremenim brisanjem ili minimiziranjem njenog islamskog karaktera, izazvala je snažnu reakciju muslimanskih intelektualnih krugova. Uprkos različitim pristupima Rumijevoj poeziji, pod utjecajem popularnih verzija na engleskom jeziku, od početka XXI stoljeća diskurs o autentičnom tumačenju njegove poezije postaje dominantan u akadem- skim krugovima u Turskoj i Iranu te među muslimanskim autorima na Zapadu. Muslimanski autori danas naglašavaju islamski karakter Rumijeve opusa te zagova- raju rekontekstualizaciju i reinterpretaciju njegove poezije kroz snažnije oslanjanje na tradicionalne oblike njenog čitanja i razumijevanja.

Ključne riječi: Dželaluddin Rumi, popularizacija, deislamizacija, autentično tuma- čenje, muslimani na Zapadu, Turska, Iran

Uvod

Nisu rijetki klasični muslimanski autori koji su reaktuelizirani na Zapadu od perioda renesanse do savremenog doba, a nekolicina ih je postala globalno poznata zahvaljujući zapadnoj recepciji njihovih učenja. Takvi su bili Ibn Sina, Omer Hajjam, Ebu Hamid Gazali i drugi. Najpoznatiji i najpopularniji među tim klasičnim autorima danas jeste Mevlana Dželaluddin Rumi. Rumi je glasoviti islamski učenjak, sufijski učitelj i perzijski pjesnik koji je živio u XIII stoljeću. Još za vrijeme svoga života postao je poznat među pripadnicima različitih etničkih skupina, sljedbenicima različitih religija i baštinicima različitih kultura. Rumijeva popularnost u islamskom svijetu rasla je i nakon njegove smrti. Naročito je u sljedećim stoljećima bio čitan i izučavan u zemljama koje su bile u sastavu triju velikih imperija od XV do XVIII stoljeća, Osmanskog carstva, koje je pokrivalo Malu Aziju, Balkan i arapske zemlje Bliskog istoka i Sjeverne Afrike, Safavidskog carstva, na prostoru Iranske visoravni i dijelova Centralne Azije, te Mogulskog carstva u Indiji. Tako je Rumi bio poznat među obrazovanom elitom, ali često i u širim narodnim krugovima na golemom prostoru od Indije na istoku do Balkana na zapadu. Rumijeva se popularnost na tom golemom geografskom prostoru uglavnom vezala uz najpoznatije od njegovih pet djela – *Mesneviju*. Tako se na ovo djelo, između ostalog, referiralo kao na „enciklopediju sufizma“, „srž Kur’ana“, pa čak i kao na „Kur’an na perzijskom jeziku“. ¹ Sam Rumi u proznom preludiju prvoga sveska *Mesnevijske* svoju knjigu naziva „srž srži srži vjere“. Osim toga, u svom najpoznatijem djelu navodi hiljade poslaničkih predaja (hadisa), koje koristi kao osnov za mnoge od svojih pripovijesti. ² To je, s njegovim poetskim i proznim djelima, Dželaluddina Rumija odredilo kao jednog od najvećih muslimanskih učenjaka i pjesnika klasične perzijske književnosti. Imajući u vidu da je *Mesnevijska* snažno utjecala na generacije muslimana širom svijeta, jasno je i da su Rumijeve interpretacije vjerske stvarnosti izvršile utjecaj u različitim kulturnim kontekstima.

Neke pripovijesti iz *Mesnevijske* našle su put do evropskih pisaca još u XIV stoljeću. ³ Prvi naučni osvrti na Rumijeva učenja i djela javljaju se u XVII, a prvi prijevodi u XVIII stoljeću; broj i jednih i drugih raste s prolaskom vremena. ⁴

1 Pod sintagmom „Kur’an na perzijskom jeziku“ misli se prevashodno na Rumijevo tumačenje mnogobrojnih ajeta i kazivanja iz Kur’ana te na redovno citiranje kur’anskih ajeta u *Mesnevijski*, njegovom najpoznatijem djelu. O utjecaju kur’anskih ajeta i pripovijesti na nastanak *Mesnevijske* vidjeti: Bahā’oddīn Xorramšāhī, Siyāmak Moxtārī, *Qor’ān va Masnavī: Farhangvāre-ye tāšīrāt-e āyāt-e Qor’ān dar adabiyāt-e Masnavī* (Tehrān: Našr-e Qatre, 1383 [2004]).

2 Napisana je i knjiga o hadisima u *Mesnevijski*. Vidjeti: Badī’ozzamān Forūzānfār, *Abādīs-e Masnavī*, Čāp-e dovom (Tehrān: Mo’assese-ye entešārāt-e Amīr Kabīr, 1347 [1969]).

3 O utjecaju Rumijeve pripovijesti na evropske noveliste XIV stoljeća i kasnije vidjeti: Munir Drkić, „Priča o trgovcu i papagaju: Rumijeva kritika površnosti“, *Zbornik radova 3* (Stolac, 2016), str. 147-155.

4 O historijatu naučnog bavljenja Rumijevim naukom i prijevodima njegovih djela na Zapadu vidjeti: Franklin D. Lewis, *Rumi – Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi* (Oxford, US: OneWorld Publications, 2008), str. 528-615.

U XX stoljeću ovim su se autorom bavili poznati orijentalisti poput Reynolda Nicholsona, Arthura Arberryja, Eve de Vitray-Meyerovitch, Annemarie Shimmel, Williama Chitticka i drugih. Svi su oni Rumija predstavljali kao izvornog muslimanskog autora.

Rumijeva je poezija u posljednjim trima desetljećima postala izuzetno popularna na engleskom govornom području zahvaljujući prijevodima savremenog američkog pjesnika i prevodioca Colemana Barksa. Barksovi prijevodi izveli su Rumijevu poeziju iz akademskih krugova i od nje načinili istinski globalni fenomen, ali su istovremeno pokrenuli brojne rasprave o interpretaciji te poezije, posebno u odnosu na njene islamske izvore. Naročito su u kritici Barska bili glasni muslimanski autori, smatrajući te prijevode najodgovornijim za iskrivljenu sliku o Rumiju danas. Ovaj članak daje kritički pregled relevantne naučne literature o ishodištima i dometima Barksovih prijevoda te analizira značajne institucionalne i pojedinačne napore u borbi za „autentičnog Rumija“ u muslimanskim kontekstima, gdje se u XXI stoljeću sukobljavaju tradicionalno razumijevanje i nova recepcija. Izabrana su tri društvena konteksta u kojima Rumijevo stvaralaštvo posebno snažno živi: muslimanski intelektualni krugovi na Zapadu, Turska i Iran.

Rumi osvaja Ameriku i svijet: Barksovi prijevodi i njihova recepcija

Sve do pred kraj XX stoljeća Dželaluddin Rumi imao je svoje mjesto u naučnim orijentalističkim krugovima, ali nije bio poznat u širim krugovima na Zapadu poput nekih drugih klasičnih perzijskih pjesnika, posebno ne kao Hafiz Širazi ili Omer Hajjam. Prijevodi Rumijeve poezije iz pera evropskih i američkih orijentalista bili su uglavnom filološki i vjerni perzijskom izvorniku. Istinska prekretnica u pogledu na Rumijevo stvaralaštvo bila je 1976. godina. Te je godine američki pjesnik Robert Bly pokazao neke doslovne filološke prijevode Rumijeve poezije Colemanu Barksu, koji je i sam bio pjesnik, prevodilac i profesor književnosti, te mu rekao da „ti prijevodi moraju biti oslobođeni iz naučnih okova“. Drugim riječima, Bly je prepoznao vrijednost izvornika i nedostatke ranijih engleskih prijevoda, koji su morali biti ponovo ispisani u američkom neformalnom i slobodnom stihu.⁵ Barks je kasnije govorio da su ti stihovi promijenili njegov život i „otvorili njegovo srce“.⁶ Ubrzo je zaronio u svijet Rumijeve poezije i počeo objavljivati prve zbirke. U posljednjim trima desetljećima objavio je dvadeset i dva prijevoda samostalno ili saradujući s Robertom Blyjem. Barks nije prevodio

5 Lewis, *Rumi – Past and Present, East and West*, str. 589-590.

6 Prema: Meena Sharify-Funk, William Rory Dickson, Merin Shobhana Xavier, *Contemporary Sufism: Piety, Politics and Popular Culture* (London, New York: Routledge, 2018), str. 143.

neposredno s perzijskog, već je pravio izbor i adaptacije ranijih filoloških i izvorniku vjernih prijevoda iz pera Reynolda Nicholsona, Arthura Arberryja i drugih. Najpoznatiji i najprodavaniji među tim prijevodima nosi naslov *The Essential Rumi* (1995).⁷ U prvih šest mjeseci ova knjiga prodana je u 50.000 primjeraka, a do kraja 1997. godine taj broj popeo se na 250.000. Do 2014. godine prodano je više od dva miliona primjeraka Barksovih prijevoda, a oni su poslužili kao osnova za prijevode Rumijeve poezije na dvadeset i tri druga jezika.⁸ Adekvatan pokazatelj razmjera popularnosti Barksovog prijevoda jeste činjenica da neki dobitnici prestižne Pulitzerove nagrade za književnost prodaju 10.000 primjeraka svojih knjiga. *The Essential Rumi* još uvijek je najprodavanija knjiga na Amazonu u kategoriji stare i klasične poezije, a časopis *The Huffington Post* 2016. godine izabrao ju je među jedanaest nezaobilaznih naslova muslimanskih autora.⁹

Uz druge savremene poetske prijevode, ova je knjiga pokrenula nezapačeno zanimanje za Dželaluddina Rumija, prvo u Sjevernoj Americi a potom i širom svijeta, toliko da se on navodi kao najpopularniji pjesnik na svijetu danas,¹⁰ te se smatra poznatijim i poštovanijim od bilo kojeg drugog istočnog naučnika na Zapadu.¹¹ Potaknuta velikim zanimanjem za poeziju i učenja ovoga autora, organizacija UNESCO proglasila je 2007. godinu godinom Dželaluddina Rumija. Tada je obilježena 800. godišnjica autorovog rođenja, a predstavljala je dodatni poticaj rastu njegove globalne popularnosti. Broj naučnih studija, knjiga i članaka o Rumiju u različitim oblastima – od književnosti, sufizma i kulturalnih studija, do filozofije, psihologije i mnogih drugih – porastao je toliko da je danas nemoguće pratiti sve što se objavljuje.¹² Godine 2010. pokrenut je naučni časopis *Mawlana Rumi Review*, posvećen izučavanju poezije, života, misli i naslijeđa Dželaluddina Rumija, a svake se godine o Rumiju organiziraju brojne konferencije, seminari i savjetovanja u akademskim krugovima.

7 *The Essential Rumi*, Coleman Barks et al. (prev.) (New Jersey: Castle Books, 1995). Među drugim poznatim Barksovim adaptacijama nalaze se: *The Soul of Rumi: A New Collection of Ecstatic Poems*, Translations, Introduction and Notes by Coleman Barks with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson (New York: HarperOne, 2002); *Rumi: The Book of Love: Poems of Ecstasy and Longing*, Translations and Commentary by Coleman Barks with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson and others (New York: HarperCollins, 2003); Coleman Barks, *A Year With Rumi: Daily Readings*, with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson and others (San Francisco: HarperCollins, 2006); *Rumi: Bridge to the Soul: Journeys into the Music and Silence of the Heart*, Translation by Coleman Barks with A.J. Arberry and Nevit Ergin (New York: HarperCollins, 2007). Sve su ove knjige označene kao bestseleri na internetskim platformama za prodaju.

8 Bita Naghme-Abbaspour, Mansour Amini, „Persian Rumi in American Context: Investigating Ideological Manipulations of Illustrations“, *Journal of Social Sciences and Humanities – Universiti Kebangsaan Malaysia*, 19:2 (2022), str. 185.

9 Sharify-Funk et al., *Contemporary Sufism: Piety, Politics and Popular Culture*, str. 144.

10 Sophie Rose Arjana, *Buying Buddha Selling Rumi: Orientalism and the Marketplace* (London: OneWorld Academic, 2020), str. 185.

11 Radha D'Souza, „What can activist scholars learn from Rumi?“, *Philosophy East and West*, 64:1 (januar 2014), str. 3.

12 Pretraga prema riječi „Rumi“ na Amazonu daje više od 1.000 rezultata, dok pretraga na Googleu daje oko 63.000.000 rezultata (pristupljeno 15. 3. 2022).

Međutim, zanimanje za poeziju i učenja Dželaluddina Rumija od početka XXI stoljeća prevazišlo je akademske krugove i ostavlja dubok trag i u popularnoj kulturi. Carl Ernst taj fenomen naziva „spektakularnom popularnošću“.¹³ U ovom periodu objavljene su desetine romana i novela s Rumijem u glavnoj ulozi, a neki su i sami postali svjetski bestseleri. Rumi više nije samo pjesnik, već postaje i duhovni vodič, a njegovi savjeti objavljuju se u knjigama ili na internetu kao praktične upute za svakodnevni život. U Americi se organiziraju i *online* seminari, na kojima se Rumi predstavlja kao propagator univerzalne duhovnosti. Novi mediji, poput aplikacija za telefone i kompjutere te društvenih mreža, postali su glavno sredstvo širenja tih praktičnih savjeta za duhovno uzdizanje. Vraćajući se kući s posla, brojni Amerikanci skraćuju poslijepodnevne gužve slušajući audioknjige s Rumijevim savjetima.¹⁴ Sve značajnije mjesto njegov život ili pripovijesti iz njegovih djela zauzimaju i u kinematografiji i pozorišnoj umjetnosti. Posebnu, skoro nepreglednu oblast u vezi s Rumijem danas čini duhovna muzika, a njegovim se pjesmama i stihovima nadahnjuju najpopularniji muzičari današnjice, poput Madonne, Beyonce, Deepaka Chopre, grupe Coldplay i drugih. Prema popularnosti, muzika se može mjeriti jedino još s turizmom, budući da milioni ljudi svake godine posjećuju Rumijev mauzolej u Konji i druga mjesta važna za sufijski red mevlevija. Povrh svega, brojni restorani i kafeterije širom svijeta nose Rumijevo ime ili nude proizvode povezane s njim, dok se citati iz njegovih djela, njegove slike i druge asocijacije na ovoga autora nalaze na odjevnim i raznim drugim predmetima. Ukratko, ovaj fenomen s početka XXI stoljeća najčešće se naziva „Rumi-manija“.¹⁵ Danas su čitaoci željni ideje o Rumiju mnogo više nego samoga Rumija.¹⁶

Ernst je još 1997. godine prepoznao da je Rumijeva popularnost od početka bila mnogo više od sličnih pojava s drugim muslimanskim pjesnicima, kakvi su bili Hafiz Širazi, Omer Hajjam ili Halil Džibran. Prema njegovom mišljenju, duhovnost koju predstavlja Dželaluddin Rumi dotakla je duboki nerv američke psihe.¹⁷ Tokom ranijeg XX stoljeća Sjeverna Amerika postala je plodno tlo za

13 Carl Ernst, „Sufism, Islam and Globalization in the Contemporary World: Methodological Reflections on a Changing Field of Study“, *Forth Victor Danner Memorial Lecture*, 15. april 2006, str. 8., predavanje dostupno na: https://www.academia.edu/4416963/Sufism_Islam_and_Globalization_in_the_Contemporary_World_Methodological_Reflections_on_a_Changing_Field_of_Study?email_work_card=title (pristupljeno 31. 3. 2022).

14 Lewis, *Past and Present, East and West*, str. 1.

15 Vidjeti npr: Lewis, *Past and Present, East and West*, 1-5; Sharify-Funk et al., *Contemporary Sufism: Piety, Politics and Popular Culture*, str. 145-153; Chenar B. Seelarbokus, „Thoroughly Muslim Mystic: Rewriting Rumi in America“, u *Muslims and American Popular Culture, Volume One: Entertainment and Digital Culture*, Iraj Omidvar, Anne Richards (ur.) (Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger, 2014), str. 268; Arjana, *Buying Buddha Selling Rumi*, str. 185-193;

16 Omid Azadibougar, Simon Patton, „Coleman Barks' versions of Rumi in the USA“, *Translation and Literature*, 24:2 (2015), str. 187-188.

17 Alexandra Marks, „Persian poet top seller in America: Rumi Revival“, *The Christian Science Monitor* (25 novembar 1997), dostupno na: <https://www.csmonitor.com/1997/1125/112597.us.us.3.html>.

duhovne tradicije Istoka, naročito putem tekstualnih transmisija. Pored toga, hinduistički, budistički i sufijski učitelji svojim djelovanjem izgradili su čitave zajednice sljedbenika. Ranija popularnost Hafiza, Hajjama, Džibrana i drugih pjesnika također je stvorila pogodne uvjete za prihvatanje Rumijeve poezije. Istovremeno su se u Americi etablirali i pokreti poput New Agea ili novog sufizma, a Rumijeva poezija našla je plodno tlo u ovim američkim pokretima te postala njihov simbol.¹⁸ Kao mogući unutrašnji faktori navode se Rumijeva neposrednost izraza, često obraćanje u drugom licu, optimističnost, poučni karakter i smisao za humor, prevazilaženje granica i slično. Ipak, okidač Rumijeve popularnosti u Americi bili su Barksovi prijevodi, koji ovoga perzijskog pjesnika spuštaju iz visoke u popularnu kulturu. Stoga te prijevode treba posmatrati odvojeno od izvornoga teksta jer žive vlastiti život u ciljnoj kulturi. Periferna književna tradicija može naći svoj put do tržišta ili čitalaca samo ako je prisvojena i prilagođena ciljnoj kulturi. Borba je vođena oko autoriteta, a Rumi je morao biti podređen umijeću Colemana Barksa, koji očito posjeduje potrebno znanje o njegovom prevodenju.¹⁹ Upravo zbog toga, čitajući njegovu poeziju selektivno i u često impresionistički napisanim prijevodima, moderni poklonici Rumijeve poezije izgrađuju sliku o ovome autoru zasnovanu na vlastitim vjerskim uvjerenjima i vrijednostima.²⁰ Ta slika nije niti mora predstavljati stvarnu vrijednost izvornika.

Prema tome, Barksovi prijevodi nisu donijeli samo planetarnu popularnost Rumiju, već i sasvim novu recepciju. Drugim riječima, ta je popularizacija sa sobom donijela i žrtve: nepreciznost značenja u novim prijevodima te namjerno minimiziranje islamskog sadržaja, odnosno ispuštanje stihova u kojima je sadržana specifična muslimanska pobožnost.²¹ Iz nekadašnjeg islamskog učenjaka i klasičnog perzijskog pjesnika, kakvim su ga opisivali naučnici na Zapadu i Istoku, Rumi se u Barksovima transformirao u simbol savremenih pokreta koji tragaju za univerzalnom duhovnošću izvan religije, ili barem izvan pojedinačnih religija.²² Barksovi prijevodi Rumija u tom smislu nisu izuzetak, oni pripadaju golemom korpusu savremenih adaptacija ranijih filoloških prijevoda istočne poezije u Sjevernoj Americi. Nova pojava nije ni odvajanje sufizma od njegovih islamskih korijena; to su radili orijentalisti još od XIX stoljeća, opisujući ga kao univerzalističku formu misticizma koja nudi duhovne koristi. Kao takav,

18 Sharify-Funk et al., *Contemporary Sufism: Piety, Politics and Popular Culture*, str. 143.

19 Azadibougar, Patton, „Coleman Barks' versions of Rumi in the USA“, str. 176, 188.

20 Jamal Elias, „Sufism and Islamic Identity in Jalaluddin Rumi's Anatolia“, u *Light upon Light. Essays in Islamic Thought and History in Honor of Gerhard Bowering*, Jamal J. Elias, Bilal Orfali (ur.) (Leiden – Boston: Brill, 2020), str. 291.

21 Ibrahim Gamard, *Rumi and Islam. Selections from His Stories, Poems and Discourses* (Nashville: SkyLight Paths Publishing, 2004), str. xiii.

22 Vidjeti npr. Jawid Mojaddedi, „Following the scent of Rumi's Sufism in a Postreligious Age“, *World Literature Today*, 91:6 (novembar-decembar 2017), str. 56-59; Omid Safi, *Radical Love: Teachings from Islamic Mystical Tradition* (New Haven and London: Yale University Press, 2018), str. xxxii.

sufizam je, prema orijentalistima, imao arijevske, hinduističke, starogrčke ili neke druge strane korijene i izvore. U tom smislu treba razumijevati i popularnost sufizma u Americi, čiji sljedbenici često nisu ni svjesni njegove veze s islamom. Prilagođavajući sufijsko učenje vlastitom pogledu na svijet, nove sufije pozivaju se na Rumija i druge autore smatrajući ih univerzalnim duhovnim učiteljima prije nego pjesnicima, a posebno ne islamskim učenjacima. Savremeni misticizam kolonizira i zasjenjuje sufizam, odvaja ga od islama, profitirajući od njegovog egzotičnog zamagljivanja.²³ Rumi je danas najveće nadahnuće upravo sljedbenicima novoga sufizma, duhovnosti New Agea i drugih sličnih pokreta. Nove sufije zaobilaze čak i tradicionalnu muslimansku duhovnu muziku poput *našida* (ilahija) i *qawwalija*. Nova sufijska muzika, koja se također veže uz Rumija, nema nikakve veze s tradicionalnom tekijskom muzikom, niti ima veze s njenim osnovnim strukturalnim elementima kao što je sistem *mekama*.²⁴

Komercijalizaciju i sekularizaciju Rumijevog stvaralaštva u Americi, a potom i širom svijeta, treba posmatrati u okviru mnogo šireg društvenog fenomena komercijalizacije i iskrivljavanja vjerskih tradicija općenito, a naročito kršćanske. Prema Basaku, golema simplifikacija pa potom i iskrivljavanje koncepta ljubavi u Rumijevoj poeziji jeste fenomen sličan komercijalizaciji i banalizaciji kršćanskih blagdana Božića i Uskrsa, zasnovanoj na životnom stilu utemeljenom na kapitalizmu i konzumerizmu. Kako se obilježavanje Božića komercijaliziralo do neslućenih granica i udaljilo od svojih historijskih kršćanskih korijena, tako je i Rumijeva poezija deislamizirana i prilagođena savremenom recipijentu, koji dobija nešto potpuno drugačije od izvornih učenja ovoga klasika islamske kulture i književnosti.²⁵

Ova je savremena promjena recepcije usporediva s Rumijevom ličnom transformacijom nakon susreta sa Šemsom Tabrizijem, kada on napušta položaj predavača u medresi (*muderris*) i glavnog propovjednika (*hatib*) u Konji, a nekadašnji glasoviti učenjak postaje pjesnik slavitelj ljubavi prema Uzvišenom.

Imajući u vidu opisanu promjenu recepcije Rumijeve poezije, prirodno su slijedile kritike Barksovog pristupa. Kao da je bio potpuno svjestan popularnosti i kritika što će uslijediti, Barks je u pogovoru knjige *The Essential Rumi* napisao: „Ova je knjiga koncipirana tako da zbuni naučnike, koji bi da jasno podijele Rumijevu poeziju u prihvaćene kategorije.“²⁶ Kritike iz akademskih krugova ukazivale su na pojednostavljenje i pogrešno predstavljanje Rumijeve poezije. Primjera radi, Lewis piše da Barks i Bly Rumija predstavljaju kao gurua koji, potpuno miran i

23 Arjana, *Buynig Buddha Selling Rumi*, 171-176.

24 Arjana, *Buynig Buddha Selling Rumi*, 185-186.

25 Vidjeti: Rasim Basak, „Secularization and Commercialization of Rumi“, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7:2 (2017), str. 116-117.

26 *The Essential Rumi*, str. 290.

staložen, dijeli mudre savjete. Takav dojam stvaraju upotrebom kratkih rečenica i odbacivanjem svih paradoksa. S druge strane, Rumi naročito u svome *Divanu Šemsa Tabrizija* pokazuje golemi nemir i poigrava se s neriješenim paradoksima, te ne ostavlja utisak na čitaoca osjećajem za mudrost, već intenzivnom potragom i velikom željom za razumijevanjem.²⁷

Međutim, kritike Barksovih prijevoda najčešće su usmjerene na zanemarivanje izvorne islamsko-perzijske tradicije, iz koje potječe Dželaluddin Rumi. Kao jasan primjer brisanja islamske leksike i terminologije u Barksovim prijevodima često se navodi rubaija:

ما را به میان آن فضا سودایی است	از کفر و ز اسلام برون صحرایی است
نه کفر و نه اسلام و نه آنجا جایی است	عارف چو بدان رسید سر را بنهد

Izvan nevjerovanja²⁸ i pokornosti²⁹ ima jedna pustinja,
Za tim prostranstvom golemim nas čežnja obuzima.

Kada arif u nju stigne, glavu svoju položi,
Tamo nema ni nevjerovanja ni islama nit' ičega.³⁰

U Barksovom prepjevu na engleskom jeziku, ovi stihovi glase:

„Out beyond ideas of rightdoing and wrongdoing
there is a field. I'll meet you there.“³¹

Barks nije samo pojednostavio sadržaj ove Rumijeve rubaije svodeći je na dva stiha, već je u svom prijevodu izostavio riječi *kufir* i *islam*, koje ovoj rubaiji daju izrazit islamski kolorit, te ih zamijenio riječima 'rightdoing' i 'wrongdoing'. Tako je sadržaj ove kratke pjesme predstavljen u sasvim novom kontekstu.

Postoji mnogo sličnih primjera prijevoda Rumijeve poezije na engleski jezik, a Gamard navodi kako je njena deislamizacija u savremenim engleskim prijevodima provođena iskrivljavanjem sadržaja i značenja te pripisivanjem tuđe poezije ovome autoru.³² Navodeći i analizirajući nekolicinu paratekstualnih navoda što su pratili prijevode na engleski jezik, Naghmeh-Abbaspour i Sepura Barksov pristup nazivaju „sistematskom rekontekstualizacijom i deislamizacijom

27 Lewis, *Past and Present, East and West*, str. 592.

28 Rumi koristi riječ *kufir*.

29 U izvorniku stoji *islam*.

30 Dželaluddin Rumi, *Divan Šemsa Tabrizija*, rubaija br. 157.

31 Vidjeti: *The Essential Rumi*, str. 36. U prijevodu na bosanski jezik, Barksovi bi stihovi značili: „Tamo izvan ideja o ispravnom i pogrešnome ima jedna poljana. Tamo ćemo se sreći.“

32 Gamard je svoju tvrdnju potkrijepio sa nekoliko konkretnih primjera. Vidjeti: Gamard, *Rumi and Islam*, str. XIV-XVI.

Rumijeve poezije u američkom društveno-kulturnom kontekstu“.³³ Naslanjajući se na ovu studiju, Naghmeh-Abbaspour i Amiri analizirali su ilustracije iz Barksovog prijevoda pod naslovom *The Illuminated Rumi* i pokazali koliko su one izbljebile i razvodnile islamski sadržaj Rumijeve poezije. Prema njihovom mišljenju, vizualna sredstva učinkovito su poslužila da zamagle islamsku pozadinu i porijeklo Rumijeve poezije. Ukratko, multireligijski kontekst ilustracija u ovoj knjizi ne prikazuje stvarnog, već amerikaniziranog Rumija.³⁴

No, premda su Barksovi prijevodi često kritizirani, naučni i širi društveni krugovi dobro su prihvatili Rumijevu popularnost kao „dokaz drugog islama, udaljenog od retorike fundamentalizma“.³⁵ Drugim riječima, sami prijevodi prepoznati su kao nedostatni, ali je njihov učinak bio dalekosežan i veoma pozitivan. Gamard će tako napisati da duhovna naslada isijava iz Rumijeve poezije čak i u najiskrivljenijim prijevodima na engleski jezik.³⁶ Mansoori opet navodi da Rumi posjeduje golem značaj u vremenu sveopće sumnje i nepovjerenja, kao autor kojeg jednako cijene i prihvataju Istok i Zapad.³⁷

Od popularizacije ka reislamizaciji: muslimanski konteksti

Univerzalnu vrijednost i kvalitet Rumijeve poezije da se obraća ljudima različitih svjetonazora u savremenom globaliziranom svijetu prepoznali su i naglašavaju muslimani širom svijeta. Potaknuti globalnom popularnošću autora koji je stoljećima bio nadahnuće u njihovom kulturnom kontekstu, muslimani posljednja dva desetljeća ulažu značajne institucionalne i pojedinačne napore kako bi reaktuelizirali Rumijevo stvaralaštvo i – posebno – kako bi istaknuli islamski karakter njegovoga stvaralaštva. U nastavku rada analiziram borbu i nastojanja za vraćanje islamskog karaktera Rumijevim djelima i učenjima u trima muslimanskim kontekstima: među muslimanima na Zapadu, u Turskoj i u Iranu.

33 Bita Naghmeh-Abbaspour, Tengku Sepura, „Ideological Manipulation of Translation through Translator’s Comments: A Case Study of Barks’ Translation of Rumi’s Poetry“, *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, 29:3 (2021), str. 1851.

34 Naghmeh-Abbaspour, Amiri, „Persian Rumi in American Context...“, str. 185-203. Drugi primjeri brisanja islamskog sadržaja iz savremenih prijevoda Rumijeve poezije pobrojani su na posebnoj internet-stranici posvećenoj islamskom porijeklu Rumijevog stvaralaštva. Vidjeti: <https://www.rumiwasmuslim.com/translations>

35 Elena Furlanetto, „The Rumi Phenomenon: Orientalism and Cosmopolitanism, the Case of Elif Shafak’s *The Forty Rules of Love*“, *European Journal of English Studies*, 17 (2013), str. 203.

36 Gamard, *Rumi and Islam*, str. xiii.

37 Cyrus Mansoori, „An Islamic Language of Toleration: Rumi’s Criticism of Religious Prosecution“, *Political Research Quarterly*, 23 (2010), str. 243.

Muslimanski intelektualci na Zapadu

Budući da su bili neposredno izloženi novoj recepciji Rumijeve poezije proistekloj iz Barksovih i drugih prijevoda na engleski jezik, muslimani na Zapadu, naročito oni u Sjevernoj Americi, prvi su se počeli boriti za „autentično“ predstavljanje ovoga klasičnog islamskog autora. Treba znati da muslimansko zanimanje za Rumija na Zapadu nije započelo kao reakcija na Barksove prijevode – nova je tek namjera za „izvornom interpretacijom“, odnosno nastojanja da se Rumi predstavi u okviru islamske tradicije kojoj je pripadao. Nastojanja muslimana na Zapadu bila su uglavnom pojedinačni naponi usmjereni na izvorno islamsko predstavljanje Rumijevih učenja i djela. Osnovni medij ostali su prijevodi, a namjera je bila ponuditi nove verzije, iznova prevodeći već ranije prevedene poeme i pripovijesti ili birajući navode iz Rumijevih djela iz kojih se jasno prepoznaju njegovo muslimansko naslijeđe i privrženost islamskim propisima. Broj takvih autora je velik, a broj njihovih prijevoda i mnogo veći, posebno nakon popularizacije novih medija i društvenih mreža. Stoga ću se ograničiti na svega nekoliko globalno poznatih ličnosti.

Prvi značajan autor jeste Ibrahim Gamard, koji je postao musliman 1984. godine. Rumijevo najznačajnije djelo, *Mesneviju*, Gamard je počeo izučavati i ranije, od 1975. godine, odnosno prije pojave prvih Barksovih prijevoda. Nakon posjete Konji, u Turskoj, i nekoliko susreta s mevlevijama, Gamard je počeo učiti perzijski jezik, a potom je – uz pomoć profesora Ravana Farhadija s Univerziteta Berkeley – odlučio prevesti Rumijeve rubaije na engleski jezik. Već od 1997. godine počeo je objavljivati članke o novim engleskim prijevodima Rumija i kritizirati prevodilački pristup, a 2001. godine pokrenuo je internet-portal Dar al-Masnavi, kao aktivnost Američkog instituta za studije *Mesnevije* (American Institute of Masnavi Studies – AIMS). Osnivanjem ovoga instituta i pokretanjem portala Gamard se svjesno veže za osmansku tradiciju katedri *Mesnevije*, kakve su postojale širom Carstva.³⁸ Portal sadrži iscrpne podatke o institutu, Rumijevom životu, djelima, prijevodima i drugoj relevantnoj literaturi, ali i o sufijskom redu mevlevija i općenito o izučavanju Rumijevih učenja na Istoku i na Zapadu.³⁹ Godine 2015. pokrenuo je novu internet-stranicu Masnavi.net, na kojoj je postavljen integralni tekst *Mesnevije* na perzijskom jeziku s prijevodima na engleski i turski jezik. Tekst je moguće pretraživati na svim trima jezicima, a postoji kompletan audiozapis izvornika na perzijskom jeziku.

38 Jednu od takvih ustanova osnovao je i Derviš-paša Bajezidagić u Mostaru 1602. godine. O tome vidjeti u Vakufnami Derviš-paše Bajeziagića, koja se danas čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. (V-182)

39 Vidjeti: dar-al-masnavi.org.

Nastojanje Gamarda da Rumija prikaže kao izvornog islamskoga autora najbolje je vidljivo u njegovoj knjizi *Rumi and Islam* (2004). Posrijedi je zbirka prevedenih pripovijesti, poema i stihova o poslaniku Muhammedu, a sastoji se iz tri dijela: pripovijesti o Poslaniku u Rumijevim djelima, Poslanikovih predaja kako ih Rumi razumijeva i prenosi te Rumijevih pohvala Poslaniku. Kako sam navodi u uvodnom dijelu knjige, Gamardov prevashodni cilj u ovoj knjizi bio je nadići popularne verzije Rumija u savremenim engleskim prijevodima i dubinski se posvetiti izučavanju Rumijevih iskaza i učenja. Kao musliman, želio je objasniti česta Rumijeva pozivanja na glavne izvore islama (Kur'an i poslaničke predaje), odnosno prenijeti Rumijevu ljubav i poštovanje prema „dubokoj mudrosti sadržanoj u kur'anskim ajetima i poslaničkim predajama“.⁴⁰ Barksove i druge slobodne prijevode naziva „interpretativnim poetskim verzijama autorâ koji ne znaju perzijski jezik [...], popularnim ali često iskrivljenim“. Sam u prvi plan stavlja značenje svakog stiha i njegovu interpretaciju zasnovanu na tradicionalnim komentarima, posebno komentaru iz pera Ismaila Ankaravija, glasovitog osmanskog naučnika iz XVII stoljeća.⁴¹ Zanimljivo je da se Gamard vraća na metodološki pristup Reynolda Nicholsona, koji je prevodio navodeći svaku riječ izvornika u osnovnom tekstu, a sve dodane riječi pišući u zagradama. Umjesto toga, Gamard dodane riječi piše kurzivom, dok u zagradama stoje interpretacije i komentari. Dodatne informacije o pojedinim izrazima i pojmovima daje u zasebnim komentarima, odvojenim od teksta prijevoda. Značaj komentara potcrtava navodom da je mnoge stihove iz Rumijevih djela teško pravilno i potpuno razumjeti bez pomoći komentara.⁴² Interpretirajući tekst *Mesneviye* oslanjao se na Nicholsonove prijevode, ali samo zato što je ovaj britanski orijentalist isto radio pozivajući se na osmanskog komentatora Ankaravija. Konačno, Gamard u ovoj knjizi prevodi uglavnom dijelove i poglavlja iz *Mesneviye*, tek se povremeno obraćajući drugim Rumijevim djelima.

Vraćajući se *Mesneviyi* kao glavnom tekstu za prevođenje te ističući presudan značaj tradicionalnih komentara u razumijevanju njenoga teksta, Gamard je ponudio potpuno različit pristup Rumijevom djelu u odnosu na popularne verzije; on je ustvari predstavio tradicionalni muslimanski pristup zasnovan na stoljećima dugoj tradiciji čitanja, proučavanja i komentiranja *Mesneviye*.

Sa sličnim motivom kao i Gamardova knjiga *Rumi and Islam*, kao odgovor na popularne verzije Rumija na engleskom jeziku objavljena je i knjiga *A Treasury of Rumi: Guidance on the Path of Wisdom and Unity* (2019), izbor iz Rumijevih djela s kraćim i praktičnim komentarima autora Muhammada Ise Waleya. U uvodu ove zbirke Waley ukazuje na to da je popularizacija Rumijevog djela

40 Gamard, *Rumi and Islam*, str. xi.

41 Gamard, *Rumi and Islam*, str. xiii.

42 Gamard, *Rumi and Islam*, str. xv.

išla uporedo s deislamizacijom njegove poezije, navodeći da su neki prijevodi, prodani u velikim tiražima, „napisani vješto, ali su istovremeno i neprecizni“. Verzija Rumija koji je postao bestseller u Americi, prema tome, nije autentična. Za razliku od Rumija predstavljenog u popularnim prijevodima u svjetlu New Agea, ova knjiga ima za cilj dokazati i ilustrirati islamski temelj učenjâ čovjeka koji je imao isto ime kao poslanik islama – Muhammed, a čiji je nadimak bio Veličanstvo Vjere (Dželal ed-Din).⁴³ Izborom tema i poglavlja za prijevod, Waley je htio ukazati na pogreške trenutnog diskursa o islamu u svjetlu ekstremizma i terorizma, nastojeći ga zamijeniti temama koje u prvi plan stavljaju odnos čovjeka prema Bogu, Njegovom Poslaniku, drugim ljudima i konačno Majci Zemlji i svim stvorenjima na njoj.⁴⁴ Interpretirajući prevedena kazivanja, Waley se poziva na ranije muslimanske komentatore, potvrđujući time vlastitu privrženost kontinuitetu i višestoljetnoj tradiciji razumijevanja Rumijevih učenja. U popisu izvora za dalje čitanje navedene su knjige na perzijskom jeziku, kritička izdanja i komentari Rumijevih djela, te studije i prijevodi na engleski jezik. Očekivano na osnovu navoda iz uvodnog dijela knjige, Waley ne upućuje na Barksove i druge popularne verzije Rumija na engleskom jeziku.

Mnogo blaži prema Barksu i njegovim prijevodima bio je Jawid Mojaddedi, čovjek rođen u glavnom gradu Afganistana a danas profesor religijskih studija na Univerzitetu Rutgers u Sjedinjenim Državama i jedan od najpriznatijih stručnjaka za Rumijeva učenja. Suprotno već uvriježenom stavu o Barksovom zanemarivanju izvornika, Mojaddedi navodi da oni nisu daleko od izvornika toliko da se izvornik u njima ne može nikako prepoznati. Prema njegovoj ocjeni, Barks je svoj zadatak prevodioca shvatao veoma ozbiljno, a – premda je prevodio posredno – koristio je precizne filološke prijevode kao osnov za svoje verzije Rumijevog djela. Za razliku od doslovnih prijevoda, očekivano je i skoro neizbježno da će u slobodnim prepjevima poezije koja potječe iz druge kulturne i vjerske tradicije, kakvi su Barksovi prijevodi Rumija, specifični vjerski i kulturni aspekti te poezije biti drastično reducirani, pa čak i potpuno eliminirani. Stoga je, kako navodi Mojaddedi, osnovni kvalitet Barksovih prijevoda to što u čitljivom stihu na engleskom jeziku prenose duh Rumijeve poezije savremenom čitaocu, dok se osnovnim nedostatkom može smatrati selektivan pristup i brisanje islamskog sadržaja.⁴⁵ Prema tome, jedino što zaista izostaje u ovim prijevodima jeste neposredna poveznica s islamskim naslijeđem.⁴⁶ Mojaddedi predstavlja

43 Muhammad Isa Waley, *A Treasury of Rumi: Guidance on the Path of Wisdom and Unity* (Markfield: Kube Publishing, 2019), Kindle Edition, str. 12.

44 Muhammad Isa Waley, *A Treasury of Rumi*, str. 12-13.

45 Jawid Mojaddedi, „Translations of Rumi: The Recreations of Mevlana?“, *International Symposium on Mawlana Jalaluddin Rumi in Thought and Art* (Çanakkale, 2006), str. 350-351.

46 Vidjeti: Jawid Mojaddedi, *Beyond Dogma: Rumi's Teachings on Friendship with God and Early Sufi Theories* (Oxford: Oxford University Press, 2012), str. 3-4; Mojaddedi, „Following the scent of Rumi's Sufism in

Barksove prijevode u svjetlu čitavog pokreta propagiranja duhovnosti izvan religije te zaključuje kako je osnovna razlika između Rumija i onih koji danas propagiraju duhovnost izvan religije u tome što Rumi prakticiranje vjerskih obreda smatra otiskom ili tragom koji vodi ka višim sferama duhovnosti.⁴⁷

Taj 'nedostatak' popularnih prijevoda Mojaddedi je nastojao nadomjestiti dvama značajnim projektima. Prvi je prijevod integralnog teksta *Mesneviye* na engleski jezik započet 2004. godine u izdanju izdavačke kuće Oxford university Press. Ovaj je prijevod pristupačan širem čitateljstvu, a u njemu su očuvani specifična islamska leksika i izrazi. Naime, Mojaddedi je kurzivom obilježio tekst na arapskom jeziku, koji uglavnom čine kur'anski citati i poslaničke predaje, a u komentarima priloženim uz osnovni tekst dodatno je ukazao na mnoge kur'anske pripovijesti i drugi islamski sadržaj teksta. Time je postigao dvojak cilj: Rumijevo djelo približio je popularnoj kulturi i sačuvao je specifičan islamski kolorit u prijevodu. S druge strane, studija *Beyond Dogma: Rumi's Teachings on Friendship with God and Early Sufi Theories* naučna je knjiga namijenjena obrazovanijim čitaocima, a baca svjetlo na Rumijevo razumijevanje nekih od osnovnih islamskih pitanja, oko kojih se tako mnoge spori danas.⁴⁸

Najobuhvatniji pristup predstavljanju Dželaluddina Rumija među muslimanskim intelektualcima na Zapadu vjerovatno je poduzeo Omid Safi, profesor islamskih studija na Univerzitetu Duke. Pored akademskog kursa *Rumi: Mysticism and Poetry* (Rumi: misticizam i poezija), koji drži više godina, Safi je objavio knjigu prijevoda pod naslovom *Radical Love: Teaching from the Islamic Mystical Tradition* (2018). U ovoj knjizi predstavio je učenje o islamskom sufijskom konceptu 'išq u klasičnim islamskim izvorima, koji prevodi kao „radikalna ljubav“. Najviše prostora zauzimaju prijevodi Rumijeve poezije u četirima poglavljima knjige⁴⁹ koja nose naslove: Bog ljubavi, Put ljubavi, Zaljubljeni i voljeni te Zajednica voljenih. Odabirom termina 'radikalna ljubav' Safi želi pokazati drugo lice islama u savremenom svijetu obilježenom diskursom o islamskom ekstremizmu. Kako sam navodi, u prijevodu je nastojao zaobići dva pogrešna pristupa ranijih engleskih prijevoda. Prvi je doslovno prevođenje viktorijanskih naučnika do te mjere da su neki prevodioci bili vjerni izvorniku toliko da prijevodi nisu bili čitljivi na engleskom jeziku. Drugi pristup gajili su posredni prijevodi s ranijih filološki preciznih ali istovremeno teško čitljivih viktorijanskih

a Postreligious Age“, str. 56.

47 Mojaddedi svoje razumijevanje ilustrira kratkom pričom iz drugog sveska *Mesneviye* o lovcima na gazele, koji u početku prate trag njenih koraka dok ne osjete miris mošusa iz njenoga pupka. Pošto osjete miris, tragovi im više nisu potrebni. Tragovi koraka metafora su za vjerske prakse i obrede, a miris mošusa stvarno duhovno iskustvo. Mojaddedi, „Following the scent of Rumi's Sufism in a Postreligious Age“, str. 56-59.

48 Mojaddedi, *Beyond Dogma*, str. 4.

49 Safi, *Radical Love*, str. xxxviii.

prijevoda. Safi je također stava da ovi drugi prijevodi minimiziraju islamski kontekst izvornih djela te poeziju klasičnih muslimanskih autora interpretiraju u ključu univerzalne duhovnosti. To se posebno odnosi na prijevode Rumijeve i Hafizove poezije na internetu, a skoro nijedan dostupni *online* materijal ne može se dovesti u vezu s izvornikom. Stoga je Safi nastojao ponuditi prijevod koji će biti nov i svjež, precizan ali i poetičan – prijevod koji je morao slovit kao poezija u ciljnem jeziku te prenijeti duh izvornika istovremeno čuvajući izvorne simbole i upućujući na izvore. Iz tog je razloga neke poeme skraćivao kako bi imale funkciju smislene cjeline na savremenom engleskom jeziku i kako bi zadovoljile postavljene kriterije.⁵⁰

Akademsku stranu angažmana Omida Safija zaokružiti će najavljena knjiga o recepciji Rumijevih djela i učenja u Iranu, Turskoj, Evropi i Sjevernoj Americi. Međutim, ovaj autor angažiran je i u širim društvenim krugovima kao promotor islamske tradicije i učenja Dželaluddina Rumija. Naime, Safi zajedno sa svojom suprugom Corinom Safi-Fehr vodi sadržajnu internet-stranicu *Illuminated Courses & Tours*.⁵¹ Na ovome portalu nude se dvije vrste aktivnosti: online kursevi i putovanja za duhovnu obnovu. Jedan od triju kurseva nosi naslov *The Heart of Rumi's Poetry* (Srce Rumijeve poezije). Safi obećava izvorno tumačenje Rumija, različito od većine savremenih interpretacija na Zapadu. Kursevi prelaze granice akademske rasprave, za njih nisu potrebni nikakva prethodna priprema ili predznanje, a zasnovani su na tumačenju prvoga sveska *Mesneviye*. Prijavljenima se nudi „putovanje duše od usamljenosti i slomljenog duha, kroz ljubav, do prosvijetljenosti, do čovjeka koji je u miru sa sobom, svijetom i Bogom“.⁵² U sklopu stvarnih putovanja s ciljem duhovnog uzdizanja, Safi organizira obilazak Konje i lokacija povezanih s Rumijevim životom. Samoga Rumija u pozivu opisuje kao „zenit islamske duhovnosti, otkrovitelja ljepote Kur'ana, izdanak duše poslanika Muhammeda i definitivni glas puta radikalne ljubavi“.⁵³ Iz takvog je opisa sasvim jasno – ukoliko je ostalo sumnje iz drugih aktivnosti – da Safi Rumija predstavlja kao izvanrednog islamskog autora.

S djelovanjem Omida Safija zatvara se krug traganja za autentičnim razumijevanjem i interpretacijom Rumijeve poezije na Zapadu: od Ibrahima Gamarda i Muhammada Ise Waleya, koji se vraćaju tradicionalnim izvorima, preko Jawida Mojaddedija, koji nastoji popularnim prijevodima dodati islamsku

50 Safi, *Radical Love*, str. xxxvii–xxxviii.

51 Vidjeti: <https://www.illuminatedcourses.com>

52 Dostupno na: <https://www.illuminatedcourses.com/theheartofrumispoeetry>

Osim Safijevih, postoji čitav niz drugih *online* kurseva o Rumijevim učenjima na posebno osmišljenim internet-stranicama u te svrhe. Takvi su, između ostalih, *Rumi Educational Center* (<https://www.rumieducationalcenter.org/>), *In the Footprints of Rumi* (<https://www.footprints-of-rumi.com/>), *Spirituality and Practice* (<https://www.spiritualityandpractice.com/ecourses/course/view/4/practicing-spirituality-with-rumi>), kao i brojni drugi edukativni i praktični kursevi koje organiziraju druge organizacije.

53 Dostupno na: <https://www.illuminatedcourses.com/tours>

dimenziju, do Omida Safija, koji svojim prijevodima želi Rumija predstaviti i kao prvorazrednog klasičnog islamskog pjesnika.

Turska

Najveći dio svoga života Dželaluddin Rumi proveo je u srednjoj Anadoliji, geografskom prostoru koji pripada današnjoj državi Turskoj. Savremeno tursko društvo zasniva svoj nacionalni i kulturni identitet u određenoj mjeri i na seldžučkom naslijeđu, a Rumi je živio u seldžučkoj prijestolnici Konji, te na osmanskoj tradiciji, u kojoj su Rumijeva učenja i mevlevijski sufijski red zauzimali veoma značajno mjesto, kako na dvoru, tako i u širim društvenim krugovima diljem Carstva. Međutim, odnos turskih vlasti prema Rumijevom naslijeđu tokom XX stoljeća bio je drugačiji i turbulentniji. Naime, osnivač Republike Turske, koji će kasnije biti prozvan Kemal Atatürk, 1925. godine potpisao je dekret prema kojem će se sufijski redovi smatrati ilegalnim a njihove tekije bit će zatvorene.⁵⁴ To je značilo da je i djelovanje mevlevija postalo ilegalno. U novim je okolnostima središte mevlevijskog reda iz Konje preneseno u Halep, u Siriji. Vlast je pod punom kontrolom držala sufijske redove do 1957. godine, kada je dozvolila da se ponovo počne izvoditi mevlevijski obred *sema*. Premda su mevlevije tražile da se obred obavlja u punom obliku i javno, vlasti su pristale uz uvjet da se *sema* posmatra isključivo kao kulturna aktivnost. Od tada se ovaj mevlevijski obred predstavljao kao kulturni i folklorni ples te svojevrsna turistička atrakcija mnogo više nego *ziker* (sjećanje na Boga) ili oblik mevlevijske molitve. Promjena percepcije najbolje je vidljiva u novom nazivu „vrteći derviši“, danas uvriježenom u cijelome svijetu toliko da predstavlja jedan od najpoznatijih simbola Rumijeve zaostavštine. Pored toga, sam mevlevijski derviški red nije posmatran kao vjerska, već kao kulturna organizacija.⁵⁵

Dva navedena događaja označila su prekretnicu u historiji očuvanja Rumijevog naslijeđa, ali su istovremeno otvorila i pitanje autentičnosti tradicije i kontinuiteta mevlevijskog sufijskog reda. Posljedice su bile dalekosežne i po mevlevijski red kao organizaciju i za različite oblike Rumijevog naslijeđa. Tokom osamdesetih godina XX stoljeća, u povoljnijim političkim okolnostima, pojavljuje se potomak Rumija po imenu Celalettin Bakir Çelebi i proglašava se „polom derviša“ te nekolicini drugih ličnosti dodjeljuje mevlevijske titule *dede* ili *šejh*,

54 Kudsı Erguner, „Reflections of a Vanished World: The Mevlevi Tradition after 1925“, *Mawlana Rumi Review*, 6 (2015), str. 26.

55 Basak, „Secularization and Commercialization of Rumi“, str. 119.

koje ni sam prethodno nije posjedovao.⁵⁶ Tako se formalno obnavlja djelovanje mevlevijskog reda, iako je bilo prekinuto čitavih pedeset i šest godina. Imajući ove događaje u vidu, Erguner navodi kako je danas moguće sačuvati tek kulturno naslijeđe mevlevizma, ali ne postoji nada da će mevlevijski sufijski red nakon više od pola stoljeća neaktivnosti biti oživljen. Osnovni problem danas s mevlevijama u Turskoj jeste to što su legitimitet sveli na porijeklo i krvnu vezu s Mevlanom, a takva se praksa kosi sa suštinom mevlevijskog učenja i svjetonazora.⁵⁷

Sljedeća važna prekretnica desila se početkom XXI stoljeća, kada političku vlast u Turskoj preuzima Partija pravde i razvoja (AKP) pod vodstvom Recepta Tayyipa Erdoğana. S novom vlašću, koja blagonaklono gleda i sama aktivno promovira islamsko naslijeđe, stvoreni su mnogo povoljniji uvjeti za promociju Mevlaninih učenja i čitave kulture koja se stvara oko njegovog imena. Konja je u posljednjim dvama desetljećima postala jedna od vodećih turističkih destinacija u Turskoj, a većina posjetilaca u ovaj grad zapućuje se radi Mevlane Dželaluddina Rumija.⁵⁸ U posljednjim dvama desetljećima političari sami aktivno učestvuju u događajima na kojima se obilježava lik i djelo Mevlane Rumija te drže govore na godišnjicu njegove smrti, promovirajući razumijevanje i toleranciju. Paradoksalno, Ataturkov zakon o zabrani djelovanja derviških redova iz 1925. godine još uvijek je na snazi, tako da političari i sami formalno krše nikad dokinutu zabranu. Država finansira izvedbe vrtećih derviša u Turskoj, a šalje ih i na mnogobrojne međunarodne događaje.⁵⁹

Povoljna politička i društvena klima za oživljavanje i reaktualizaciju Rumijevih učenja u Turskoj poklopila se s enormnim porastom popularnosti ovog muslimanskog autora u Americi i širom svijeta, pa se od početka XXI stoljeća u javnom prostoru ove države miješaju različiti unutrašnji i vanjski utjecaji. Oživljavanje islamskog naslijeđa doprinijelo je popularizaciji Rumija među Turcima i drugim

56 Vidjeti: Erguner, „Reflections of a Vanished World: Mevlevi Order after 1925“, str. 31-32; „Curriculum Vitae of Dr. Celalettin Çelebi“, dostupno na internet-stranici International Mevlana Foundation: https://mevlana.net/curriculum_vitae.html (pristupljeno 18. 4. 2022).

57 Erguner, „Reflections of a Vanished World: Mevlevi Order after 1925“, str. 33-35. Erguner pravi zanimljivo poređenje između mevlevija i potomaka osmanske sultanske porodice. Danas potomci osmanskih sultana, koji žive u Evropi i Americi, ne govore čak ni turski jezik. Oni jesu potomci sultana po krvi, ali niko od njih nema autoritet nad Carstvom, koje više ni samo ne postoji. Slično tome, budući da je tokom XX stoljeća prekinut lanac autentične mevlevijske poduke, može se reći da danas postoje Mevlanino učenje i kulturno naslijeđe mevlevijskoga reda. Međutim, sam mevlevijski red u suštini ne postoji.

58 Tokom 2010. godine Konju je posjetilo oko dva miliona ljudi. Vidjeti: Kevin Gould, „Konya, in a whirl of its own“, *The Guardian* (10 september 2010), članak dostupan na: <https://www.theguardian.com/travel/2010/apr/10/konya-turkey-jelaluddin-rumi-dervish> (pristupljeno 18. 4. 2022).

Taj je broj u međuvremenu još rastao, tako da je samo Muzej Mevlana u ovome gradu tokom 2018. godine imao više od 2,8 miliona posjetilaca, što ga je učinilo trećim najposjećenijim muzejem u Turskoj poslije Aja Sofije i Topkapija. Vidjeti: „Rumi site becomes Turkey’s 3rd-most popular museum“, *Hurriyet News* (19 juli 2019), dostupno na: <https://www.hurriyetdailynews.com/rumi-site-becomes-turkeys-3rd-most-popular-museum-145077> (pristupljeno 18. 4. 2022.).

59 Erguner, „Reflections of a Vanished World: The Mevlevi Tradition after 1925“, str. 31.

muslimanima, ali je na broj turista u znatnoj mjeri utjecala i popularizacija njegove poezije na engleskom i drugim jezicima. Oba procesa potakla su kulturu konzumerizma, koja se odrazila na lik, djelo i učenja Dželaluddina Rumija u Turskoj. Stara znanja i tradicije dobili su nove oblike prenošenja. Tako se Rumijevi citati i navodi što mu se pripisuju ogromnom brzinom šire društvenim mrežama. Koncepti poput moralnih vrlina, tolerancije i ljubavi, često izlagani u Rumijevim djelima, gube svoju izvornu vrijednost i svode se na kratke citate te nalaze svoje mjesto u kulturi društvenih mreža podložnoj stalnim i brzim promjenama. Budući da se često tim citatima ne zna izvor, Rumijeva se misao lažira i prenosi u pogrešnim navodima. Najčešće nije poznato da li je neki citat zaista Rumijev, ali jeste sigurno da je on izgubio svoje izvorno značenje i smisao.

Ovaj fenomen nadišao je prostor društvenih mreža, a vidljiv je i u drugim kontekstima. Primjera radi, muzej Mevlana u Konji danas posjećuju oni koji zaista vjeruju u duhovno bogatstvo njegovog naslijeđa, ali mnogi tu dolaze i iz čiste radoznalosti. Pored toga, u Konji se mogu kupiti različiti predmeti povezani s Mevlaninim imenom, što pokazuje nastanak sasvim nove kulture usklađene s trgovačkom logikom. Robe koje se nude ne mjere se njihovom izvornošću, već tržišnom vrijednošću. Vrhunac paradoksa nove recepcije predstavlja bogata ponuda kuharskih proizvoda i poslastica. Iako u mevlevizmu filozofija gladovanja zauzima važno mjesto, a krilatica „jedan zalogaj i jedna hrka“ opisuje tradicionalni mevlevijski odnos prema materijalnim dobrima, takav je svjetonazor potpuno izgubio značenje i smisao. Danas se nude različiti kuharski proizvodi poput Mevlaninog kebaba u restoranima koji nose njegovo ime te poslastice poput Mevlaninih šećernih bombona, sve kako bi se povećala potrošnja. Da apsurd bude veći, ti su proizvodi najpopularniji tokom muslimanskog mjeseca posta.⁶⁰

U stalnom je porastu i popularna literatura o Rumiju u Turskoj. Svojim romanom o Rumiju, prvo objavljenim pod naslovom *Aşk* (Ljubav) na turskom, a potom i *The Forty Rules of Love* (Četrdeset pravila ljubavi) na engleskom jeziku, planetarnu popularnost stekla je savremena turska spisateljica Elif Şafak. Zanimljivo je da se u engleskoj verziji, koju je sama prevela, spisateljica koristi Barksovim prijevodima Rumijeve poezije. Barksove je prijevode prema prodanom tiražu čak i nadišla knjiga pod naslovom *Aşkın Gözyaşları* (Suze ljubavi), historijski roman na turskom jeziku o Rumiju, Şemsu Tabriziju i Rumijevoj pokćerci Kimiji iz pera Sinana Yağmura. Ova knjiga prodana je u više od sedam miliona primjeraka. Prema tome, sadržaj ukupnog stvaralaštva i kulture izrasle oko Mevlaninog imena dobio je u Turskoj sasvim nove oblike i nove dimenzije u odnosu na tradicionalnu recepciju. Kayalı je u svojoj studiji o ovome fenomenu

60 Više o jačanju kulturne industrije i konzumerizma u vezi s Rumijevim naslijeđem vidjeti: Serap Kayalı, „Kültür endüstrisi ve Mevlana kapitalizmi“, *Nosyon; Uluslararası Toplum ve Kültür çalışmaları Dergisi*, 6 (2020), str. 93-95.

pokazala kako je Rumijeva filozofija rastočena u popularnoj kulturi te iskrivljena sakrivanjem iza sekularizacije, ali jednako i iza novih formi religioznosti.⁶¹ Prema tome, premda su ishodišta ove popularnosti različita, skoro da nema razlike između pojavnih oblika popularizacije Rumijevig lika i djela u Americi i Turskoj tokom posljednjih dvaju desetljeća.

Rumijeva djela i učenja nisu prestala buditi pažnju turskih akademskih krugova i prevodilaca tokom XX stoljeća, kada je nastavljena značajna naučna produkcija i kada su objavljeni višestruki prijevodi njegovih djela. Među autorima koji su pisali o Mevlani i mevlevijama ističu se Abdülbakı Gölpinarlı (1900–1982) i Şefik Can (1909–2005), koji su objavili desetine naučnih studija i prijevoda. Prevedena su sva Rumijeva djela, među njima *Mesneviya* više puta u različitim oblicima: kao integralni tekst u poeziji, integralni tekst u prozi te poetski i prozni izbori iz manjih ili većih dijelova teksta. U periodu od 1985. do 2002. godine održavan je Nacionalni kongres o Mevlani (Milli Mevlana Kongresi) na Univerzitetu Selçuk u Konji, a rezultat tih okupljanja jesu stotine naučnih i stručnih članaka. I naučna i prevodilačka aktivnost znatno su pojačane od početka XXI stoljeća, a počinju se objavljivati studije koje govore o negativnom utjecaju nove recepcije Rumijevih učenja, a koje naglašavaju islamska ishodišta njegovog nauka. Ovdje navodim samo četiri od mnogobrojnih studija. Gökçe u svome istraživanju podsjeća da Mevlana i mevlevijski sufijiski red pripadaju islamskom sistemu vjerovanja te da ih ne bi trebalo posmatrati odvojene od islamskog razumijevanja svijeta. Kao potvrdu navodi poznatu rubajju:

Ja sam rob Kur'ana sve dok imam džana,
I prašina pred vratima Muhammeda odabrana.
Ako neko riječi moje drugačije prenosi,
Ja se gnusam njega i tih riječi se gnusam ja.⁶²

Uyar i Beşiroğlu ističu islamski karakter obreda *sema* u mevlevijskoj praksi, ukazujući na njegove iskrivljene moderne interpretacije,⁶³ dok Basak i Kayalı u dvjema odvojenim studijama sekularizaciju i komercijalizaciju Rumijevog naslijeđa predstavljaju kao negativne fenomene i kada su one usko vezane uz islamski svjetonazor.⁶⁴

U posljednjim dvama desetljećima nova su i institucionalna nastojanja za autentičnim predstavljanjem Rumija kao izvorno islamskoga autora. Na Univerzitetu Selçuk djeluje Institut za istraživanje Mevlane (Mevlana Araştırmaları

61 Kayalı, „Kültür endüstrisi ve Mevlana kapitalizmi“, str. 96.

62 Cüneyt Gökçe, „Mevlana'da peygamber sevgisi“, *Harran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2007), str. 108-118. Prijevod na bosanski jezik je moj.

63 Yaprak Melike Uyar i Ş. Şehvar Beşiroğlu, „Recent representations of the music of the Mevlevi Order of Sufism“, *Journal of Interdisciplinary Music Studies*, 6:2 (jesen 2012), str. 137-150.

64 Basak, „Secularization and Commercialization of Rumi“, str. 113-124; Kayalı, „Kültür endüstrisi ve Mevlana kapitalizmi“, str. 88-98.

Enstitüsü), s ciljem da „generira ispravna znanja zasnovana na historijskim činjenicama i u skladu s tradicijom, te otklanja pogrešno razumijevanje i interpretaciju“ u vezi sa životom, djelima i učenjima Dželaluddina Rumija.⁶⁵ Institut je 2007. godine bio pokrenuo i naučni časopis o Rumiju, ali su objavljena svega dva broja. U međuvremenu organizira naučne skupove i objavljuje zbornike radova o različitim aspektima Rumijevih učenja, uglavnom vezanim uz islamsko naslijeđe. Na Univerzitetu Necmettin Erbakan također djeluje Međunarodni Rumi centar za izučavanje civilizacija. Premda ima i druge aktivnosti, ovaj centar nosi Rumijevo ime i doprinosi istraživanju djela i učenja ovoga autora. Godine 2017. Centar je objavio knjigu pod naslovom *Mevlana ve Islam*. Knjiga se sastoji iz dvaju dijelova, a poglavlja su pisana na turskom i engleskom jeziku. Prvi dio opisuje Rumijevo razumijevanje primarnih izvora islama i njegove stavove o osnovnim islamskim naukama, dok drugi dio pokriva opće teme, poput Mevlanine interpretacije osnovnog islamskog principa *tevhida* (Božijeg jedinstva), zatim svjetonazora, razumijevanja sufizma te njegova dostignuća u različitim islamskim naukama i konačno govori o njegovim moralnim vrlinama.⁶⁶ Iz opisa aktivnosti ovih dviju ustanova jasno je da su one osmišljene kao akademska reakcija na popularizaciju Rumija, koja u Turskoj ima pozitivne i negativne rezultate.

Na širem društvenom planu aktivna je gradska uprava Konje s brojnim kulturnim, društvenim i turističkim aktivnostima, a značajno je i djelovanje multimedijalne platforme Semazen, na kojoj su predstavljeni život, djela i učenja Rumija, zatim njemu bliske ličnosti, kao i sufijski red melevija te obred *sema*. Ova platforma donosi integralni tekst *Mesnevije* s nekoliko različitih prijevoda na turski jezik i brojna videopredavanja o Rumiju te desetine akademskih članaka objavljenih na turskom i engleskom jeziku. Vrijedna je i iscrpna bibliografija o Rumiju sa stotinama doktorskih i magistarskih radova i još brojnijim naučnim člancima, uglavnom objavljenim u Turskoj.⁶⁷

Uz sve pobrojane i mnoge druge aktivnosti na promociji Mevlane Dželaluddina Rumija u Turskoj, popularizaciju njegovog djela u stopu prati snažna komercijalizacija pa čak i sekularizacija. S tim u vezi, Kayalı iskazuje brigu za ovo nematerijalno naslijeđe Turske te primjećuje da pojedinci, društvo i institucije treba da promijene svoje stavove ukoliko se želi sačuvati autentičnost Rumijevog učenja. Prema mišljenju ove autorice, saznanja akademskih krugova nisu valjano primijenjena u širem društvenom kontekstu kako bi se otklonile navedene devijacije.⁶⁸ Iz ovih je navoda jasno da će se procesi sekularizacije i deislamizacije s jedne strane te vraćanja Rumija njegovim islamskim korijenima s druge strane u Turskoj paralelno odvijati još neko vrijeme.

65 Mevlana Araştırmaları Enstitüsü: https://www.selcuk.edu.tr/Hakkında/mevlana_arastirma_ens

66 Bilal Kuşpınar (ur.), *Mevlana ve Islam* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017).

67 Platforma ima dvije verzije, jednu na turskom i jednu na engleskom jeziku. Vidjeti: <https://semazen.net/>

68 Kayalı, „Kültür endüstrisi ve Mevlana kapitalizmi“, str. 97.

Iran

Još više nego u Turskoj, različiti aspekti Rumijevog stvaralaštva budili su pažnju brojnih istraživača u Iranu tokom XX stoljeća, jednako u nauci o književnosti, islamskim religijskim disciplinama i filozofiji. Autori poput Džalala Homajja (1899–1980), Badiuzzamana Foruzanfara (1904–1970) i Abdolhosseina Zarrinkuba (1923–1990) poznati su daleko izvan granica ove države, a njihove naučne i naučno-popularne studije o Rumiju i danas predstavljaju aktuelno štivo za istraživače i čitaoce širom svijeta. Ništa manje nisu bili čitani komentari *Mesnevi* iz pera nekoliko naučnika XX stoljeća poput Mohammada Taqija Dža'farija, Mohammada Este'lamija i Karima Zamanija, a ti komentari predstavljaju nastavak dugačke tradicije pisanja ove vrste djela još od XIV stoljeća. Povrh svega, 1958. godine Mohammad Ali Džamalzade (1892–1997), prvi istinski moderni prozaist u Iranu i otac perzijske savremene pripovijetke, napisao je knjigu *Bāng-e nāy* (Pláč naja). Ova zbirka priča iz *Mesnevi* namijenjena je širem čitateljstvu, a poslužila je da tada novoj generaciji iranskih čitalaca predstavi klasično stvaralaštvo Dželaluddina Rumija. Uz studije navedenih autora, knjiga je mnogo doprinijela popularizaciji Rumija u Iranu izvan akademskih krugova. Tokom osamdesetih godina XX stoljeća Irska državna televizija prikazivala je seriju predavanja savremenog filozofa Abdolkarima Soruša o Rumiju, a ta su predavanja također bila veoma popularna. Kasnije će Soruš objaviti *Priču o najvećim gnostičkim učiteljima*.⁶⁹ U toj je knjizi mnogo citirao Rumijevu poeziju, navodeći ga kao predstavnika najizvornije forme islamske duhovnosti i dajući mu posebno mjesto iznad Hafiza Širazija i Ebu Hamida Gazalija.⁷⁰ U drugoj polovini XX stoljeća, naročito poslije Islamske revolucije iz 1979. godine, evidentan je daljnji porast zanimanja akademskih krugova za stvaralaštvo Dželaluddina Rumija. To potvrđuje i bibliografija od više od pet stotina doktorskih i magistarskih disertacija o Rumiju odbranijenih na iranskim univerzitetima u posljednjim trima desetljećima XX stoljeća.⁷¹

Ukratko, početkom XXI stoljeća Rumi je u Iranu bio dobro poznat u akademskim i širim društvenim krugovima. U takvim je okolnostima prirodno bilo da će popularni prijevodi Colemana Barksa i drugih prevodilaca izazvati snažnu reakciju. Barks je postao široko poznat i zahvaljujući činjenici da mu je na najstarijem i najpoznatijem iranskom univerzitetu, Univerzitetu Teheran, 2006. godine dodijeljen počasni doktorat. Ova se dodjela dogodila uoči obilježavanja

69 Abdolkarim Soruš, *Qesse-ye arbāb-e ma' refat* (Tehrān: Me' rāg, 1994).

70 O ovim i drugim značajnim iranskim autorima u XX stoljeću vidjeti: Lewis, *Past and Present, East and West*, str. 489-496.

71 Mehdi Mohabati, *Mowlavi Studies at Iranian universities: MA and Ph.D dissertations* (Tehran: Institute for Social and Cultural Studies, 2007).

osamstote godišnjice Rumijevog rođenja, a Barks je prilikom primanja priznanja izjavio: „Moji su prijevodi važan most između naših kultura. Zapad je dugo zatvarao oči pred svime što ima boju islama, a posebno pred veličinom poezije na perzijskom jeziku.“⁷² Navedenim riječima prikazao je sasvim drugačijeg Rumija u odnosu na sliku koju odaju njegovi raniji i kasniji prijevodi. Međutim, time nije uspio spriječiti val kritika koje su stručnjaci i akademici u Iranu izrekli za njegove prijevode.

Prvi i najuporniji kritičar bio je Hasan Lahuti (1945–2013), eminentni stručnjak za Rumija i prevodilac nekoliko značajnih knjiga s engleskog na perzijski jezik. Prema Lahutijevoj ocjeni, prijevodi Rumija u Americi pretvorili su se u sredstvo masovne obmane kao rezultat duhovne trgovine i želje za materijalnim profitom. Premda su ovi prijevodi proslavili Rumija, Lahutijeva zamjerka bila je to što oni ne nose boju islamskog i iranskog sufizma, već se iz njih čini da je Rumi rođen u New Yorku i obrazovan u Barksovim školama.⁷³ Na drugome mjestu Lahuti analizira konkretan primjer prijevoda nekoliko Rumijevih gazela te zaključuje da, budući da Barks ne zna perzijski jezik i da su mu strani koncepti islamskoga sufizma, u svome prijevodu gnostički gazel iz kojeg isijava božanska ljubav predstavlja kao profanu ljubav i čak seksualnu strast. Potvrde za takav prikaz Barks traži u vlastitom američkom životnom stilu. Lahuti ovakav postupak jasno naziva krivotvorenjem Rumija.⁷⁴ Do istog zaključka došao je Parsinežad analizirajući prijevode dviju pripovijesti iz prvoga sveska *Mesneviye*. Parsinežad primjećuje i kako Barks insistira na vezi Rumija s Isusom, što bi perzijskog klasika trebalo približiti kršćanskoj tradiciji. Međutim, Rumi u *Mesneviiji* i drugim djelima mnogo više piše o ličnostima iz jevrejske tradicije, što niko ne razumijeva kao naklonjenost judaizmu.⁷⁵ Ukratko, Barksovi su primjeri označeni kao jasno odvajanje Rumija od izvornog islamskoga konteksta u kojem je stvarao i prilagođavanje njegove poezije savremenoj zapadnoj kulturi.⁷⁶ U istom pravcu bila je usmjerena Hašemijeva i Šarifijeva analiza Barksovog prijevoda *The Essential Rumi*, koji kao najznačajnije karakteristike njegovog prevodilačkog pristupa ističu prilagođavanje Rumija savremenom američkom čitaocu, zatim simplifikaciju,

72 Marziye Kāvosi Hoseinī, „Rūh-e Rūmī dar kālbod-e Koleman Bārks: Gozāreši az e'tā-ye doktorā-ye eftenxāri be Koleman Bārks“, *Soxan-e 'Ešq*, 29 (1385 [2006]), str. 112.

73 Hasan Lāhūtī, „Moulānā Ġālāl al-Dīn Mohammad (1)“, *Ettelā'āt-e hekmat va ma'refat*, 5:9 (1389 [2010]), str. 36.

74 Hasan Lāhūtī, „Bārks va tahrif-e ġazālāhā-ye Moulānā“, *Boxāvā*, 87-88 (1391 [2012]), str. 663-674.

75 Dobra potvrda ovoga zapažanja jeste kasnije objavljeni roman *The Love Rumi Knew* autora Serdara Ōzkanā (2013), nedavno preveden i na hrvatski jezik. Priča romana zasnovana je na putovanju glavnog junaka Fabija iz Italije u Jerusalem, a prema snu u kojem mu Isus sugerira da krene na to putovanje kako bi u svome životu pronašao smisao. Međutim, put ka Jerusalemu pretvara se u putovanje prema Rumiju, prvo u Istanbul, a zatim i Konju. Ōzkan insistira na jedinstvu Isusovih i Rumijevih učenja, a glavni protagonist u snu iza Isusovog lika čak vidi Rumijevu dušu. Vidjeti: Serdar Ōzkan, *Ljubav koju je iskusio Rumi* (Zagreb: V.B.Z., 2022).

76 Īrāġ Pārsineżād, „Az Nikolson tā Bārks“, *Soxan-e 'Ešq*, 21-22 (1389 [2011]), str. 21-22.

čak i tumačenje pojedinih koncepata te konačno brisanje specifičnih kulturnih elemenata i religijskog sadržaja iz Rumijeve poezije.⁷⁷

Kritike iranskih istraživača, uz deislamizaciju, u prvi plan stavljaju i zanemarivanje Rumijeve pripadnosti iranskoj kulturnoj tradiciji i brisanje specifičnih kulturnih elemenata iz te tradicije u savremenim prijevodima na engleski jezik. Rumi nije važan samo kao islamski autor u ovoj zemlji, već jednako i kao perzijski pjesnik čije je stvaralaštvo steklo svjetsku slavu u posljednjim desetljećima. Stoga je iz iranske perspektive izuzetno važno bilo potcrtati da je Rumi pisao na perzijskom jeziku, koji Barks ne zna, te da pripada plejadi najvećih klasika perzijske književnosti.⁷⁸

Međutim, globalna popularnost Rumija odrazila se na dodatni porast zanimanja za ovoga autora u Iranu. Značajna naučna produkcija iz prethodnog perioda intenzivirana je od početka XXI stoljeća, s hiljadama novih članaka i knjiga usmjerenih na različite aspekte Rumijevog života, djela i učenja. Neka istraživanja i dalje primjenjuju tradicionalni pozitivistički opis različitih tema, dok sve više prostora zauzimaju primjene novih teorija u različitim naučnim oblastima i općenito savremeni pristup Rumijevom stvaralaštvu. Dobar primjer brojnosti tih istraživanja, ali i tematske i metodološke raznolikosti jeste zbornik radova s Trećeg simpozija tekstoloških istraživanja u književnosti, naslovljen kao „Novi pogled na Rumija“. Zbornik sadrži dvije stotine četrdeset i devet članaka napisanih na četiri hiljade i pet stotina stranica.⁷⁹

Rumijeva djela, naročito *Mesnevija*, u posljednjima dvama desetljećima sveprisutna su i u popularnim verzijama. Posrijedi su savremene prozne adaptacije priča iz njegovog najznačajnijeg djela, prilagođene različitim čitalačkim skupinama, jednako djeci i odraslima. Te su adaptacije svojevrsna zamjena za prilagođene prijevode u Turskoj i drugim muslimanskim kontekstima, a pisane su s ciljem daljnje popularizacije perzijskog pjesnika. Međutim, pišu se slične adaptacije i brojnih drugih djela klasične perzijske književnosti, tako da Rumijevu *Mesneviju*, kao ni bilo koje drugo njegovo djelo, u tom smislu ne treba posmatrati izolirane od općeg trenda pisanja adaptacija starih tekstova i njihovog približavanja savremenim čitaocima. Ipak, pokazatelj Rumijeve goleme popularnosti u Iranu jeste historijski roman *Kimija-hatun* savremene spisateljice Saideh Ghods.⁸⁰ Radnju romana čine zamršeni odnosi između Rumija, Šemsa i Rumijeve pokćerke Ki-

77 Ahmad Šarifi, Mohammad Rezā Hašemi, „Tasvīr-e Moulānā dar Āmrikā: motāle‘e-ye mouredī-ye Rūmī-ye asl asar-e Koleman Bārks“, *Sevvomīn hamāyeš-e matn-pažūhī-ye adabī (Negāhī tāze be āsār-e Moulānā)*, vol. I (Tehrān: Allameh Tabatabai University, 1396 [2017]), str. 173-195.

78 O tome još vidjeti: Hasan Lāhūtī, „Moulānā dar Orūpā va Āmrikā-ye emrūz“, *Boxāra*, 87-88 (1379 [2000]), str. 317-326; Naghmeh-Abbaspour, Amiri, „Persian Rumi in American Context: Investigating Ideological Manipulations of Illustrations“, str. 185-203.

79 *Sevvomīn hamāyeš-e matn-pažūhī-ye adabī (Negāhī tāze be āsār-e Moulānā)* (Tehrān: Allameh Tabatabai University, 1396 [2017]).

80 Sa‘īde Qods, *Kimyā-xātūn* (Tehrān: Našr-e Ćešme, 1383 [2004]).

mije. Tematski i žanrovski ovaj roman sličan je romanima *Suze ljubavi* (*Aşkın Gözyaşları*) i *Četrdeset pravila ljubavi* (*The forty Rules of Love*), a od 2004. godine doživio je trideset različitih izdanja u Iranu. Prema ocjeni stručne i naučne kritike, sama priča nije posebno snažna, ali je očito da je pisanje romana o Rumiju na početku XXI stoljeća bilo sretna okolnost po autoricu i izdavača.

Nakon što je prepoznat značaj Dželaluddina Rumija za interkulturno razumijevanje i njegov status u svijetu, 2010. godine u Teheranu je osnovan Institut Soroosh-e Mowlana s ciljem promoviranja kulture mira i prijateljstva kroz kulturu čitanja i istraživanja, i to s fokusom na djela Dželaluddina Rumija, naročito na *Mesneviju*. Svjesni činjenice da je Rumi budio mnogo veće zanimanje istraživača te da u širim društvenim krugovima u ovoj zemlji još uvijek nije dobio mjesto srazmjerno njegovoj globalnoj popularnosti, osnivači Instituta za glavne zadatke svoga djelovanja postavili su popularizaciju i prilagođavanje Rumijevih etičkih i sufijskih učenja savremenom pogledu na svijet, a ta učenja „mogu riješiti mnoge probleme današnjega čovjeka“. Aktivnosti Instituta sastoje se od tumačenja *Mesnevi*e, održavanja javnih skupova i predavanja koja domaći i inozemni stručnjaci drže uživo i putem internet-stranica, edukativnih kurseva o Rumijevim djelima i učenjima, ali i objavljivanja knjiga te časopisa *Negāh-e āftāb*.⁸¹ Iz pobrojanih ciljeva i aktivnosti nazire se da je osnovna zadaća ovoga instituta upoznavanje iranske javnosti sa značajem koji jedan islamski autor iranskoga porijekla ima u savremenom svijetu.

Sa sličnim ciljem 2017. godine utemeljena je Katedra za istraživanje Rumija (perz. *Korsī-ye Moulavīpažūhī*, eng. *Research Chair for Rumi Studies*).⁸² Ovo je jedna od rijetkih katedri koju Fondacije za nauku dodjeljuje istaknutim naučnim radnicima u Iranu. Ranije su takve katedre uglavnom dodjeljivane istaknutim stručnjacima iz tehničkih i biomedicinskih nauka, ali je zbog značaja klasične perzijske književnosti u savremenom društvenom kontekstu i popularnosti njenih istaknutih autora u savremenom svijetu odlučeno da se jedna takva aktivnost dodijeli profesoru perzijske književnosti s Univerziteta Isfahan, dr. Aliju Asgharu Mir Bagheri Fardu. Dželaluddin Rumi izabran je zbog statusa koji uživa u svijetu. Katedra ima dvojake ciljeve: naučnu produkciju i odgovor na potrebe savremenoga društva. Naučna produkcija zamišljena je kao objavljivanje novih kritičkih izdanja Rumijevih djela, njihovih komentara i analize Rumijevih učenja. Katedra je već organizirala četiri međunarodne konferencije o Rumiju te čitav niz predavanja i akademskih kurseva. Pored toga, pokrenute su aktivnosti na izradi enciklopedije i historijskog atlasa o Dželaluddinu Rumiju. Od 2017. godine započete su aktivnosti na izradi kritičkog izdanja komentara *Mesnevi*e

81 Vidjeti: <https://rumi.ir/about-us/>

82 Vidjeti: <http://www.molaviresearch.ir>

na perzijskom jeziku iz pera osmanskog autora XVI stoljeća Mustafe Sururija.⁸³ Uz saradnju ove katedre *Mesnevija* se prevodi na japanski jezik. Kao odgovor na potrebe savremenog društva, Katedra uglavnom predlaže potrebne društvene i kulturne aktivnosti koje će provoditi izdavačke kuće, mediji i slično.

Iako su obje ustanove osnovane s ciljem naučne produkcije i daljnje popularizacije Dželaluddina Rumija, dojam je da Katedra za istraživanje Rumija postiže značajne rezultate u naučnom istraživanju, dok Institut Soroosh-e Mowlana više naginje ka popularnom predstavljanju ovoga perzijskog klasika. U međuvremenu se naučna produkcija i izvan ovih institucionalnih okvira ne smanjuje, dok se Dželaluddin Rumi prema statusu u širem društvenom kontekstu još uvijek ne može porediti s Hafizom Širazijem i Firdusijem. Jedan od razloga za to jeste i činjenica da je Rumi svoja djela pisao izvan perzijskog govornog područja te da su ona manje vezana za specifični iranski identitet. Ipak, insistiranje savremenih iranskih istraživača na čvrstoj vezi Rumija s islamskim svjetonazorom i perzijskim jezikom kao simbolom iranskog nacionalnog identiteta potvrđuje njegov nesumnjivi značaj i za govornike perzijskog jezika.

Zaključak

Danas više nema nikakve sumnje u to da je Coleman Barks sa svojim prijevodima najzaslužniji za popularizaciju Rumijeve poezije na globalnom planu od kraja XX stoljeća. Nema sumnje ni da su minimiziranje i potiranje specifičnog islamskog sadržaja u Barksovim slobodnim i popularnim prijevodima, odnosno dekontekstualizacija Rumijeve poezije, umnogome doprinijeli i njenoj deislamizaciji. Popularizacija i deislamizacija Rumijevog pjesničkog opusa bili su vidljivi u Sjevernoj Americi i ranije, ali raniji prijevodi nisu imali široku recepciju kao Barksovi. Do popularnosti Rumijeve poezije u prijevodima na engleskom jeziku, ali i do njene deislamizacije, dovelo je približavanje ovoga opusa prosječnom američkom čitaocu, odnosno kulturno podomaćivanje. U negativnim kritikama, ta je strategija nazivana još i amerikanizacijom i banalizacijom. Drugim riječima, da bi Rumija približile običnom čitaocu, popularne verzije predstavljale su ga izvan islamskoga konteksta u kojem je stvarao.

U različitim muslimanskim kontekstima širom svijeta Rumi je postao popularniji od početka XXI stoljeća nego ranije. Ta nova popularnost odraz je nove

83 Ovo je jedini cjelovit komentar *Mesnevije* napisan na perzijskom jeziku u Osmanskom carstvu. Zanimljivo je da je autograf rukopisa ovoga djela Derviš-paša Bajezidagić početkom XVII stoljeća donio u Mostar i uvakufio ga za potrebe tumačenja *Mesnevije* u svom rodnom gradu. Danas se treći, četvrti i peti svezak tog komentara iz Bajezidagićeve kolekcije čuvaju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu (R-3769, R-3770, R-3780).

receptije i popularnih engleskih prijevoda. Ovaj je muslimanski autor i perzijski pjesnik postao mnogo poznatiji u širim društvenim krugovima među muslimanima na Zapadu, ali i u Turskoj i u Iranu, što nije pogodovalo samo povećanoj produkciji popularnih verzija njegovih djela, već i snažnijem angažmanu akademskih krugova. Rumi je među muslimanskim istraživačima zauzimao važno mjesto i tokom XX stoljeća, ali od početka XXI stoljeća diskurs o izvornom i autentičnom tumačenju njegove poezije, odnosno vraćanje njegovoj izvornoj islamskoj kulturi, postaje dominantan. Nastojanja s ciljem reislamizacije Rumijevog nauka u trima različitim muslimanskim kontekstima prati insistiranje na rekontekstualizaciji, odnosno insistiranje da se u prvi plan istakne upravo islamski kulturni i društveni kontekst u kojem je Rumi stvarao. To najbolje oslikava često pozivanje na komentare i osmansku tradiciju kao nezaobilaznu formu interpretacije Rumijeve poezije.

Budući da žive u različitim društvenim stvarnostima, muslimani različito odgovaraju na popularne verzije Rumija. Osnovni medij muslimanskih autora na Zapadu jeste prijevod. Prevodioci u ocjeni popularnih verzija ističu njihovu površnost, a sami tu grešku nastoje prevazići čestim pribjegavanjem komentarima i interpretacijom osnovnih islamskih koncepata. Pored toga, islamski karakter Rumijevog stvaralaštva nastoje u prvi plan istaknuti izborom adekvatnih sadržaja ili drugim prevodilačkim strategijama. Prijevod jeste važna, ali je tek jedna od brojnih aktivnosti reaktualizacije Rumijevog stvaralaštva u Turskoj. Rumi ima naj snažnije prisustvo u ovoj zemlji budući da mu se tu nalazi mauzolej te da brojni turisti posjećuju grad Konju zbog Rumija. Stoga su u turskom društvu izražene dvije istovjetne pojave kao na Zapadu, a to su sekularizacija i posebno komercijalizacija Rumijevog djela. Mevlevijsko nasljedstvo snažno veže ovoga autora za tursko društvo, ali i u vezi s tim nasljedstvom još uvijek treba odgovoriti na neka temeljna pitanja, kao što je kontinuitet sufijskog reda nastalog na učenjima i opusu Mevlane Dželaluddina Rumija. Konačno, u Iranu je Rumi sveprisutan u akademskim krugovima, dok se u popularnoj kulturi mora takmičiti s drugim klasičnim perzijskim pjesnicima, od kojih su neki čvršće vezani uz iransko nacionalno biće. S tim u vezi treba posmatrati i nastojanja iranskih autora da jednako uz islamski karakter Rumijeve poezije istaknu činjenicu da je on pisao na perzijskom jeziku i da po svome opusu pripada klasičnoj perzijskoj književnoj tradiciji.

U ovakvoj konstelaciji sasvim je jasno da će Dželaudin Rumi ostati popularan u godinama što dolaze, kao i da će se nastaviti borba za 'autentično' razumijevanje i tumačenje njegovoga stvaralaštva.

Literatura

Knjige, studije i članci:

- Arjana, Sophie Rose, *Buying Buddha Selling Rumi: Orientalism and the Marketplace* (London: OneWorld Academic, 2020).
- Azadibougar, Omid, Simon Patton, „Coleman Barks’ versions of Rumi in the USA“, *Translation and Literature*, 24:2 (2015), str. 172–189.
- Barks, Coleman, *A Year With Rumi: Daily Readings*, with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson and others (San Francisco: HarperCollins, 2006).
- Basak, Rasim, „Secularization and Commercialization of Rumi“, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7:2 (2017), str. 113–124.
- Drkić, Munir, „Priča o trgovcu i papagaju: Rumijeva kritika površnosti“, *Zbornik radova*, 3 (Stolac, 2016), str. 147–155.
- D’Souza, Radha, „What can activist scholars learn from Rumi?“, *Philosophy East and West*, 64:1 (januar 2014), str. 1–24.
- Elias, Jamal, „Sufism and Islamic Identity in Jalaluddin Rumi’s Anatolia“, u *Light upon Light. Essays in Islamic Thought and History in Honor of Gerhard Bowering*, Jamal J. Elias i Bilal Orfali (ur.) (Leiden – Boston: Brill, 2020), str. 291–315.
- Erguner, Kudsi, „Reflections of a Vanished World: The Mevlevi Tradition after 1925“, *Mawlana Rumi Review*, 6 (2015), str. 26–35.
- Ernst, Carl, „Sufism, Islam and Globalization in the Contemporary World: Methodological Reflections on a Changing Field of Study“, *Forth Victor Danner Memorial Lecture* (15. april 2006), str. 8. predavanje dostupno na internet-stranici: https://www.academia.edu/4416963/Sufism_Islam_and_Globalization_in_the_Contemporary_World_Methodological_Reflections_on_a_Changing_Field_of_Study?email_work_card=title.
- Forūzānfar, Badī‘ozzamān, *Abādīs-e Masnavī*, Čāp-e dovvom (Tehrān: Mo’assese-ye entešārāt-e Amīr Kabīr, 1347 [1969]).
- Furlanetto, Elena, „The Rumi Phenomenon: Orientalism and Cosmopolitanism, the Case of Elif Shafak’s *The Forty Rules of Love*“, *European Journal of English Studies*, 17 (2013), str. 201–213.

- Gamard, Ibrahim, *Rumi and Islam. Selections from His Stories, Poems and Discourses* (Nashville: SkyLight Paths Publishing, 2004).
- Gould, Kevin, „Konya, in a whirl of its own“, *The Guardian* (10. septembar 2010), članak dostupan na internetskoj stranici: <https://www.theguardian.com/travel/2010/apr/10/konya-turkey-jelaluddin-rumi-dervish>.
- Gökçe, Cüneyt. „Mevlanâda peygamber sevgisi“, *Harran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2007), str. 108–118.
- Güleç, İsmail, *Türk edebiyatında tercüme ve şerhleri* (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2008).
- Kāvosi Hoseinī, Marziye, „Rūh-e Rūmī dar kālbod-e Koleman Bārks: Gozāreši az e' t̄a-ye doktorā-ye eftexāri be Koleman Bārks“, *Soxan-e 'Ešq*, 29 (1385 [2006]), str. 109–113.
- Kayalı, Serap, „Kültür endüstrisi ve Mevlana kapitalizmi“, *Nosyon; Uluslararası Toplum ve Kültür çalışmaları Dergisi*, 6 (2020), str. 88–98.
- Kuşpınar Bilal (ur.), *Mevlana ve İslam* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017).
- Lāhūtī, Hasan, „Moulānā Ğalāl al-Dīn Mohamamad dar āmrīkā va orūpā-ye emrūz“, *Boxārā*, 15 (1379 [2000]), str. 317–326.
- Lāhūtī, Hasan, „Moulānā Ğalāl al-Dīn Mohamamad (1)“, *Ettelā'āt-e hekmat va ma' refāt*, 5:9 (1389 [2010]), str. 36–39.
- Lāhūtī, Hasan, „Bārks va tahrīf-e ğazalhā-ye Moulānā“, *Boxārā*, 87–88 (1391 [2012]), str. 663–674.
- Lewis, Franklin D., *Rumi – Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi* (Oxford, US: OneWorld Publications, 2008).
- Mansoori, Cyrus, „An Islamic Language of Toleration: Rumi's Criticism of Religious Prosecution“, *Political Research Quarterly*, 23 (2010), str. 243–256.
- Marks, Alexandra, „Persian poet top seller in America: Rumi Revival“, *The Christian Science Monitor* (25. novembar 1997), dostupno na: <https://www.csmonitor.com/1997/1125/112597.us.us.3.html>.
- Mohabati, Mehdi, *Mowlavi Studies at Iranian universities: MA and Ph.D dissertations* (Tehran: Institute for Social and Cultural Studies, 2007).
- Mojaddedi, Jawid, „Translations of Rumi: The Recreations of Mevlana?“, *International Symposium on Mawlana Jalaluddin Rumi in Thought and Art* (Çanakkale, 2006), str. 349–353.

- Mojaddedi, Jawid, *Beyond Dogma: Rumi's Teachings on Friendship with God and Early Sufi Theories* (Oxford: Oxford University Press, 2012).
- Mojaddedi, Jawid, „Following the scent of Rumi's Sufism in a Postreligious Age“, *World Literature Today*, 91:6 (novembar-decembar 2017), str. 56–59.
- Naghmeh-Abbaspour, Bitā, Tengku Sepura, „Ideological Manipulation of Translation through Translator's Comments: A Case Study of Barks' Translation of Rumi's Poetry“, *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, 29:3 (2021), str. 1831–1851.
- Naghmeh-Abbaspour, Bitā, Mansour Amini, „Persian Rumi in American Context: Investigating Ideological Manipulations of Illustrations“, *Journal of Social Sciences and Humanities – Universiti Kebangsaan Malaysia*, 19:2 (2022), str. 185–203.
- Özkan, Serdar, *Ljubav koju je iskusio Rumi* (Zagreb: V.B.Z, 2022).
- Pārsīnežād, Īrağ, „Az Nikolson tā Bārks“, *Soxan-e 'Ešq*, 21–22 (1389 [2011]), str. 18–25.
- Qods, Sa'īde, *Kīmīyā xātūn: dāstānī az šabestān-e moulānā* (Tehrān: Našr-e Ćešme, 1383 [2004]).
- Rumi: Bridge to the Soul: Journeys into the Music and Silence of the Heart*, Coleman Barks, A.J. Arberry, Nevit Ergin (prev.) (New York: HarperCollins, 2007).
- „Rumi site becomes Turkey's 3rd-most popular museum“, *Hurriyet News* (19. juli 2019), dostupno na: <https://www.hurriyetdailynews.com/rumi-site-becomes-turkeys-3rd-most-popular-museum-145077>.
- Rumi: The Book of Love: Poems of Ecstasy and Longing*, Coleman Barks with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson and others (prev.) (New York: HarperCollins, 2003).
- Safi, Omid, *Radical Love: Teachings from Islamic Mystical Tradition* (New Haven and London: Yale University Press, 2018).
- Seelarbokus, Chenar B., „Thoroughly Muslim Mystic: Rewriting Rumi in America“, u *Muslims and American Popular Culture, Volume One: Entertainment and Digital Culture*, Iraj Omidvar i Anne Richards (ur.) (Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger, 2014), str. 268;
- Sevvomīn hamāyeš-e matnpažūhī-ye adabī (Negāhī tāze be āsār-e Moulānā)*, vol. I (Tehrān: Allameh Tabatabai University, 1396 [2017]).

Sharify-Funk, Meena, William Rory Dickson, Merin Shobhana Xavier, *Contemporary Sufism: Piety, Politics and Popular Culture* (London, New York: Routledge, 2018).

Soruš, Abdolkarīm, *Qesse-ye arbāb-e ma' refat* (Tehrān: Me' rāg, 1994).

The Essential Rumi, Coleman Barks, John Moyne, A.J. Arberry, Reynold Nicholson (prev.) (New Jersey: Castle Books, 1995).

The Soul of Rumi: A New Collection of Ecstatic Poems, Translations, Introduction and Notes by Coleman Barks with John Moyne, Nevit Ergin, A.J. Arberry, Reynold Nicholson (New York: HarperOne, 2002).

Šarifi, Ahmad, Hāšemī, Mohammad Rezā, „Tasvīr-e Moulānā dar Āmrīkā: motāle'e-ye mouredī-ye Rūmī-ye asl asar-e Koleman Bārks“, *Sevvomīn hamāyeš-e matnpažūhī-ye adabī (Negāhī tāze be āsār-e Moulānā)*, vol. I (Tehrān: Allameh Tabatabai University, 1396 [2017]), str. 173–195.

Uyar, Yaprak Melike, Ş. Şehvar Beşiroğlu, „Recent representations of the music of the Mevlevi Order of Sufism“, *Journal of Interdisciplinary Music Studies*, 6:2 (jesen 2012), str. 137–150.

Waley, Muhammad Isa, *A Treasury of Rumi: Guidance on the Path of Wisdom and Unity* (Markfield: Kube Publishing, 2019).

Xorramšāhī, Bahā'oddīn, Siyāmak Moxtārī, *Qor'ān va Masnavī: Farhangvāre-ye ta'sīrāt-e āyāt-e Qor'ān dar adabiyāt-e Masnavī* (Tehrān: Našr-e Qatre, 1383 [2004]).

Yağmur, Sinan, *Aşkın Gözyaşları* (Konya: Karatay Akademi Yayınları, 2014).

Internetske stranice

<https://www.rumiwasmuslim.com/translations>

<https://www.illuminatedcourses.com/theheartofrumispoetry>

<https://www.illuminatedcourses.com/tours>

<https://www.rumieducationalcenter.org/>

<https://www.footprintsofrumi.com/>

<https://www.spiritualityandpractice.com/ecourses/course/view/4/practicing-spirituality-with-rumi>

<https://mevlana.net/>

https://www.selcuk.edu.tr/Hakkinda/mevlana_arastirma_ens

<https://semazen.net/>

<https://rumi.ir/>

<http://www.molaviresearch.ir/>

In the Aftermath of Popularisation and de-Islamisation: The Struggle for Rumi in the 21st Century

Abstract

This paper explores significant institutional and individual efforts in the struggle for the “authentic Rumi” among Muslims in the West, Turkey and Iran. Widely known in the Muslim world and among Orientalists for centuries, Rumi’s poetry became a global phenomenon in the 21st century. Free renditions by Coleman Barks have significantly contributed to Rumi’s new popularity. However, often accompanied by the erasure or minimisation of its Islamic content, the popular versions have met wide criticism in various Muslim contexts. Despite traditionally different approaches to Rumi’s poetry, the discourse about its “authentic interpretation” has become dominant in academia in Turkey and Iran, and among Muslim scholars in the West. Today, Muslim authors strongly emphasise the Islamic character of Rumi’s opus and call for the contextualization and reinterpretation of his poetry through the re-invention of traditional modes of its reading and understanding.

Key words: Jalaluddin Rumi, popularisation, de-Islamisation, authentic interpretation, Muslims in the West, Turkey, Iran